

ЗАМОНАВИЙ ХАЛҚАРО МУНОСАБАТЛАР ТИЗИМИДА АЁЛЛАРНИНГ ЎРНИ

Озода Абдусаттаровна Абдугаффарова

Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги
Давлат бошқаруви академиясининг стажёр-тадқиқотчиси
abduimom77@gmail.com

***Аннотация:** Мақолада жаҳон сиёсий жараёнларида аёлларни ўрни ва роли йилдан-йилга ортиб бораётганлиги таҳлил этилган. Турли давлатларни бошқараётган аёллар ва уларнинг ички ва ташқи сиёсатдаги муваффақиятли фаолиятларини далиллар асосида кўрсатиб берилган.*

***Калит сўзлар:** Халқаро муносабатлар, аёл президентлар, гендер тенглик, ижтимоий масалалар, аёллар ҳуқуқи, Юнифем, инсон ҳуқуқлари, Ангела Меркель, Камала Харрис, Халима Яқуб.*

THE ROLE OF WOMEN IN THE MODERN SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

Ozoda Abdusattarovna Abdugaffarova

Trainee researcher at the Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Uzbekistan
abduimom77@gmail.com

***Annotation:** The article analyzes the increasing role and role of women in world political processes from year to year. The women governing the various states and their successful domestic and foreign policy activities are shown on the basis of evidence.*

***Keywords:** International Relations, women presidents, gender equality, social issues, women's law, Yunifem, human rights, Angela Merkel, Kamala Harris, Halima Yaqub.*

КИРИШ

Бугунги кунда дунёда 200 ортиқ мамлакат мавжуд бўлиб, шулардан 193 та давлатлар Бирлашаган Миллатлар ташкилоти аъзоси ҳисобланади. Маълумотларга кўра, 2021 йил ҳолатига қарийб 30 та мамлакатда аёллар раҳбарлик қилмоқда[8].

Европа давлатларида йилдан йилга аёл президентлар сони ортиб бормоқда. Бунга мисол қилиб Словакия[3] тарихда биринчи марта аёл киши президент этиб сайланганида кўришимиз мумкин.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Аёл раҳбарлар ичида мамлакатни жуда омадли бошқариб, унинг ривожланишига муносиб ҳисса қўшаётганлари ҳам борлиги қувончлидир. Ана шундай кучли давлат раҳбарларидан бири 2005 йилдан буён Германияни муваффақиятли бошқариб келган канцлер Ангела Меркел бўлиб, нафақат ватанида балки халқаро миқёсдаги таъсирли сиёсатчи сифатида машҳур ҳисобланади. Тарихга эътибор қаратсак инсоният ўтмишида аёллар ҳар доим давлат ишларида турли даражаларда иштирок этиб келганларини кўриш мумкин. Бунга оид мисолларни Европа, Осиё, Африка тарихларидан кўплаб келтириш мумкин. Агар ўзимизнинг ватанимиз тарихга назар ташласак халқаро муносабатларда хотин-қизларнинг ҳам муносиб ўрни борлигига гувоҳ бўламиз. Амир Темур даврида Сароймулкхоним, Бобурий маликалардан Гулбаданбегим, Зебунисо ва Аржумандбонулар, Қўқон хонлиги бошқарувида муҳим рол ўйнаган Нодирабегим ўз даврининг обрўли бекалари ва зарур ҳолатларда ўз фикрлари ва маслаҳатлари билан ҳуқумдорларга ёрдам беришганлигини тари-хий манбалар тасдиқлайди. Европада ўз даврининг кучли императорларидан бўлган Юстинан ўз рафиқаси Феадора маслаҳати билан кўплаб муваффақият-ларга эришган. Ўрта асрларда инглиз-француз халқлари ўртасида юз йил давом этган урушни ҳал қилувчи жанги айнан французларнинг мард қизи - Жанна Дарк раҳбарлигида амалга ошганлиги, ва ҳалигача унинг тимсолида бутун Европа ва жаҳонда мардлик, ватанпарварликни ёрқин намунаси сифатида эътироф этилади. Хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий ҳуқуқлари учун кураш-ни демократиянинг қарор топтириш учун олиб бориладиган ишларнинг муҳим бир қисми, дейиш мумкин. Хотин-қизларнинг эркаклар билан ижтимоий ҳаётда, сиёсатда тенг ҳуқуқлилиги борасида илк бор расмий даражада буюк француз инқилоби даврида, яъни XVIII асрда сўз юритила бошланган[6].

НАТИЖАЛАР

Бу Олимпия де Гурж томонидан 1789 йили эълон қилинган “Фукаро аёлнинг ҳуқуқлари баёноти(Декларацияси)”да ўз аксини топган. Европада 1918 йилга келиб, 30 ёшдан ошган аёллар сайлаш ва сайланиш ҳуқуқларига эриша бошлади. 1906 йил Финландияда аёлларга сайланиш ҳуқуқини берган жаҳондаги биринчи давлат бўлди. 1921 йилда парламентнинг биринчи аёл депутати сайланди. Янги Зеландияда 1898 йили жаҳон тарихида биринчи бор хотин-қизларга сайланиш

хуқуқи берилди. Натижада жамиятда аёлларнинг фаоллиги кузатилди. Яқин тарихимизда ўз давлати ва жаҳон сиёсатига муносиб ҳисса қўшган аёл раҳбар-ларни кўришимиз мумкин. Британиянинг темир аёл деб, тан олинган собиқ бош вазири Маргарет Тэтчер ёки Ҳиндистоннинг Собиқ иттифоқ билан дўстлигини мустаҳкамлаган собиқ бош вазири Индира Гандини эслаш кифоя. Буюк Британияни 11 йил давомида бошқарган Маргарет Тэтчер олиб борган ислохот-лари “Тэтчеризм” номи билан тарихга кирди[5]. Унинг олиб борган ички ва ташқи сиёсати ҳақида бир қанча йирик тахлилий асарлар яратилган бўлиб, уларда Буюк Британияни халқаро муносабатлардаги ўрни ва роли кўрсатиб ўтилган[2]. Маргарет Тэтчер амалга оширган ислохотлар халқаро майдонда ўчмас из қолдирди. У оилада, жамиятда, хизмат вазифасида ҳам барчага ибрат бўла олди. Шу сабабдан ҳам “Дунёнинг энг кучли аёли” деган номига сазовор бўлди ва халқ томонидан берилган бу унвонни оқлади. Улар бошқа ҳамкасбларига нисбатан қаттиққўлроқ бўлишга мажбур бўлган. Айни пайтга келиб, президент ва вазирлик лавозимидаги аёллар сони кам, лекин уларни дунёнинг ҳар бир минтақасидан топиш мумкин. Осиё мамла-катлари давлат раҳбарлари қаторига Шри-Ланка президенти (1994-2005 йиллар) Чандрика Кумаратунга, Индонезиянинг (2001-2004 йиллар) Магавати Сукарнопурни, Ҳиндистонни (2007-2012 йиллар) бошқарган Пратибха Патил-нинг ҳам кўрсатиб ўтиш мумкин. Бундан ташқари мусулмон дунёсидаги биринчи аёл бош вазир - Покистон тараққиётига муҳим ҳисса қўшган, Беназир Бухуттони халқаро жамоатчилик эътироф этган. Беназир Бухутто давлат бошқаруви фаолияти даврида Ўзбекистонга ташриф буюрган, икки давлат ва халқлар ўртасидаги ўзаро иқтисодий, маданий соҳалардаги ҳамкорлик ривожига муносиб ҳисса қўшган давлат арбобидир.

Шу билан бирга жаҳонда ўзининг иқтисодий мўжизаси билан доврўғ таратаётган Сингапур давлати тарихида ҳам 2017 йилдан биринчи президент аёл - Халима Якуб сайланди[12]. Унинг даврида амалга оширилаётган самарали ислохотлар, Сингапурни янада тараққий этган давлат сифатида дунёга танит-моқда. Сингапур тажрибасини бутун дунё ўрганмоқда. Жаҳоннинг энг илғор давлати бўлган Америка Қўшма Штатлари ҳали ўзининг аёл президентини сайлагани йўқ, бироқ мамлакатнинг ички ва ташқи сиёсатида, конгрессда, давлат хизматларида иш юритишда аёллар жуда фаол. Қолаверса, 2016 йил мамлакат тарихида илк маротаба аёл киши Хиллари Клинтон хоним навбатдаги президент сайловида ўз номзодини илгари сурди. Лекин ғалаба унга насиб этмади. Бироқ бу билан АҚШнинг сиёсатчи аёллари президентлик учун курашни тўхтатишмади. 2020 йил ноябрида бўлган

сайловларда, дастлаб президентликка номзод бўлган - Камала Харрис, АҚШ тарихидаги биринчи асли келиб чиқиши осийлик бўлган қора танли аёл, шу билан бирга мамлакат тарихидаги биринчи вице-президент этиб сайланди. Демак, воқеалар ривожидан шуни башорат қилиш мумкинки, яқин йилларда АҚШда аёл президент сайланиши мумкин. Гендер тенглик масаласи халқаро даражадаги ташкилот-ларнинг ҳам асосий йўналишларидан ҳисобланади. Бундай фаолиятда БМТ ташкилоти ҳаммага намунадир. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Хотин- қизлар аҳволи борасидаги жамғармаси(ЮНИФЕМ) - ривожланаётган мамлакат-ларда хотин-қизларнинг сиёсий ва иқтисодий ролини оширишга кўмаклаша-диган кўнгилли жамғармадир[1]. Юнифем асосан уч соҳа бўйича фаолият кўрсатади: тадбиркор ва ишлаб чиқарувчи сифатида ишлашлари учун хотин- қизларнинг иқтисодий имкониятларини ошириш; қарорлар қабул қилишда хотин-қизлар иштирокини оширувчи бошқарув ва раҳбарликка ёрдамлашиш; хотин-қизлар борасида инсон ҳуқуқларига амал қилинишини таъминлаш. БМТнинг ижтимоий кенгаши тадқиқотида кўра, ҳар қандай давлатнинг қарор қабул қилиш даражасида аёллар иштирокининг юқорилиги билан мамлакат аҳолисининг турмуш даражасининг юксалиши орасида бевосита боғлиқлик мавжуд[4]. Агар бирор давлат парламенти таркибида аёллар 20 % кўпроқ бўлса, қонуншунослар болалар муҳофазаси ва манфаатлари тўғрисидаги қонун лойиҳалари ишлаб чиқишга киришар экан. Аёллар ҳуқуқларини тан олмай ва химоя қилмай, инсон ҳуқуқлари ҳақида гапириш, унга риоя қилиш хусусида сўз юритиш мумкин эмас. Ҳозирги кун нуқтаи назаридан жаҳон мамлакатларида аёллар парламент ўринларининг 23,4 % ни эгаллаган[9]. Бу кўрсаткич 1990 йилда 4 % ни ташкил этганди, холос. Бу рақам жаҳонда йилдан-йилга аёлларнинг сиёсий жараёнларда ўрни ортиб бораётганидан далолат беради. Бу борада юртимизда ҳам сезиларли ислохотлар олиб борилмоқда. Ўзбекистонда аёллар томонидан эгалланган ўринлар жаҳондаги даражага мос бўлиб, 2019 йилдаги сайловларда республикада биринчи марта Олий Мажлис Қонунчилик палатасига сайланган депутатлар орасида аёллар улуши 32 фоиз, Сенат ҳамда маҳаллий Кенгашларда эса қарийб 25 фоизни ташкил этди[10].

МУҲОКАМА

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда хотин-қизлар ҳуқуқини муҳофаза этишга ижтимоий-сиёсий ислохотларнинг устувор вазифаси этиб белгиланди. Мамлакатимиз аҳолисининг ярмидан кўпроғини хотин-қизлар ташкил этади. Ҳозир республикада 50 мингдан ортиқ аёл турли раҳбарлик лавозимларида хизмат

қилмоқда. Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси, албатта бундай раҳбар-лик лавозимида ишловчи, ўз хизмат вазифасига виждонан ёндашадиган, фидойи, жонкуяр хотин-қизларимиз сафи тобора кўпайишга ҳаракат қилмоқда. Аёллар ҳуқуқи доимо долзарб масала бўлган, айниқса, соҳага бўлган эътибор Иккинчи жаҳон урушидан кейинги даврга тўғри келади, - дейди Фридрих Эрбет номидаги жамғарманинг Марказий Осиё бўйича минтақавий вакили Рейхард Крум. - Тарихдан маълумки, бозор иқтисодиётига ўтиш даврини бошдан кечи-раётган аксар мамлакатлар аёлларига қийин бўлган. Барча даражада қарорлар қабул қилиш жараёнида хотин-қизлар ва эркаклар тенглигини таъминлаш борасидаги бундай силжишларга қарамай, мазкур ишлар кўламини ҳали талаблар даражасида деб бўлмайди. Хотин-қизлар ҳамон барча даражада қарор қабул қиладиган жараёнларга тўла жалб этилмаган. Улар эришган ютуқларга жуда кўп ҳолларда эътибордан четда қолиб кетади. Айрим мутахассисларнинг фикрича, юқори лавозимларда кўплаб хотин-қизлар фаолият кўрсатади, уларнинг бошқарув курсларини эгаллаши қийин. Улар янада қаттиққўл ва фаол бўлишлари талаб этилади ва шундагина халқаро сиёсатга таъсир қилиш ҳам осон кечади. Бирлашган миллатлар ташкилотининг 1945 йил Сан-Франциско шаҳрида имзоланган Низоми эркаклар ва хотин-қизлар тенглиги инсон ҳуқуқларининг таъмал тоши сифатида эътироф этган дастлабки халқаро ҳужжат бўлади[7]. Ўшандан буён БМТ бутун жаҳонда хотин-қизлар аҳволини яхшилашга доир халқаро миқёсидаги келишув асосида қабул қилинадиган стратегиялар, андозалар, дастурлар ҳамда мақсадларнинг мазкур тамойилига мос бўлиши учун катта саъй-ҳаракат кўрсатиб келмоқда. Шу ўринда таъкидлаш мумкинки, 2020-2021 йилларда, пандемия шароитида муваффақиятли сиёсат юритган, халқини ушбу вирус хавфидан кам талофат билан олиб чиққан давлатларни аксариятини аёллар раҳбарлар бошқараётган-лиги кўплаб халқаро таҳлилчи-экспертлар томонидан фикрлар билдирилмоқда. Бунга асос қилиб, Германия, Янги Зеландия, Тайвань, Исландия каби давлат-ларни пандемияга қарши курашда эришган натижаларини келтириб ўтишган [11]. Бироқ бу ўринда, эркак раҳбарлар бошқараётган кўплаб давлатлар, жумладан Ўзбекистон, Туркия, Вьетнам каби давлатларни энг кам йўқотиш ва иқтисодий ўсиш кўрсаткичларини сақлаган ҳолда 2021 йилга қадам қўйилган-лигини бутун дунё сиёсатчи ва экспертлари эътироф этаётганини ҳам эътибордан қочирмаслик керак.

ХУЛОСА

Шуни таъкидлаш мумкинки, хотин-қизларнинг қарорлар ишлаб чиқиш-даги тенг иштирокига нафақт адолатпарварлик ва демократия тамойилларига шунчаки

амал қилиш, балки хотин-қизлар манфатларини инобатга олишнинг муҳим шarti сифатида ҳам қараш лозим. Барча даражада қарорлар ишлаб чиқиш жараёнида хотин-қизларнинг фаол иштироки ва манфатларини ҳисобга олмасдан туриб, тенгликка ва тинчликка эришиб бўлмайди.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ / REFERENCES

1. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти: Асосий омиллар.Т., 2001. БМТнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси. 2008. - Б.12.
2. Замятин Л.М. Горби ва Мэгги. Записки посла и ученого о двух известных политиках - Михаиле Горбачёве и Маргарет Тэтчер.М., 1995; Перегудов С.П. Тэтчер и тэтчеризм. М., 1996;
3. Зузана Чапутова - 2019 йилдан Словакия Президенти этиб сайланди.
4. Интернет маълумоти: WWW. UN.ORG / WOMENWATCH
5. Попов В.И. Маргарет Тетчер: чеовек и политик. Взгляд российского дипломата. М., 2000;
6. Ҳусанов О. Каримова О. Инсон ҳуқуқлари. Т. Шарқ. 1997. -Б. 47.
7. Ҳусанов О. Каримова О. Инсон ҳуқуқлари..Т.; “ Шарқ” нашриёт- матбаа концерни. 1997. – Б.48.
- 8.<https://www.forbes.ru/forbes-woman/376063-v-kakih-stranah-prezidentami-yavlyayutsyazhenshchiny-pyat-vdohnovlyayushchi>
- 9.<http://news.un.org/ru/story/2018/03/1324811>
- 10.<https://yuz.uz/news/ozbekiston-respublikasi-gender-tenglikni-taminlash-masalalari-boyichakomissiyasining-yigilishi-bolib-otdi>
- 11.<https://www.bbc.com/uzbek/world-52417987>
- 12.<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B1,%D0%A5%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0>

REFERENCES

1. United Nations: key factors.Т., 2001. UN mission in Uzbekistan. 2008. - B.12.
2. Zamyatin L.M. Gorbi va Maggie. Notes of an ambassador and a scientist about two famous politicians - Mikhail Gorbachev and Margaret Thatcher, М., 1995; Peregudov S.P. Thatcher and Thatcherism, М., 1996;
3. Zuzana Chaputova-2019 yildan Slovakia President of etib sailandi.
4. Internet information: WWW. UN.ORG / WOMENWATCH

5. Popov V.I. Margaret Thatcher: a man and a politician. Platoon of the Russian diplomat. M., 2000;
6. Khusanov O. Karimova O. Human lawyer. T. Vostok. 1997. - B. 47.
7. Khusanov O. Karimova O. The man is right..T.;" Vostok " publishing house - printing concern. 1997. - B.48.
8. <https://www.forbes.ru/forbes-woman/376063-v-kakih-stranah-prezidentami-yavlyayutsyazhenshchiny-pyat-vdohnovlyayushchi>
9. <http://news.un.org/ru/story/2018/03/1324811>
10. <https://yuz.uz/news/ozbekiston-respublikasi-gender-tenglikni-taminlash-masalalari-boyichakomissiyasining-yigilishi-bolib-otdi>
11. <https://www.bbc.com/uzbek/world-52417987>
12. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%d0%AF%D0>